

РУБІКОН

№ 1
2014 г.

Дадатак да інфармацыйнага бюлетэня “Весткі й Паведамленьні” Згуртаваньня “Пагоня”

Турма дуалізму

Віталь **ВОРАНАЎ**

І фанатыкі, і бязбожнікі, – адной маткі дзеці – крайнасьці... Няма жыцьця ў крайнасьці... Нішто не жывець, не расьцець у вагні, нішто не жывець, не расьцець у марозе. Толькі між агнём і марозам усё расьцець, усё цвіцець, разьвіваецца, красуецца.

Язэп ДРАЗДОВІЧ

Апалягеты літаратурнага постмадэрнізму гадамі даводзілі і ўрэшце, здаецца, прынамсі да большасці, давалі, што мова ня можа несці ніякіхсэнсаў. Мова і сапраўды сталася вельмі адарваная адсэнсу, але ці дэканструкцыянізм ня быў усяго толькі пасляховаю спробаю праўдзівай канстатацыі хлусьлівага факту ці, інакш кажучы, перавядзеньнем стрэлак з сапраўднай прычыны на надуманую?

Ці вінаваты Рэнэ Дэкарт, што адзятліў душу ад цела? Наўрад ці. Дэкарт прызнаваў: „Я не магу ўявіць нейкае палавіны маіх магчымасьцяў: адчуваць, хацець, цяміць... бо няма частак у маім духу, але ўвесь мой дух адчувае, увесь хоча, увесь разважае...” Але магчыма Дэкарт, як Нобэль, не ўласнык сваіх вынаходніцтваў. Французка рэвалюцыя пастаўленую праблему вырашала даслоўна, шляхам аддзяленьня галавы ад цела, што, у сваю чаргу, адгукнулася цэлай сэрэяй пачварных рэхаў у жудасным 20-м стагодзьдзі? Зрэшты, як і Нобэлеў дынаміт. Большасць скажа, што такі тэзіс занадта радыкальны, але ягонае радыкальнасьць у параўнаньні з непераўзыйдзеным тэорам дуалізму падаецца ўсяго толькі бяшкоднай канстатацыяй.

Дабро і зло, праўда і хлусьня, жыцьцё і сьмерць, белае і чорнае, вядома, існавалі і да Дэкарта, але як жа усё раптоўна памянлася, калі пункт цяжару быў перанесены з полюсаў у цэнтар, з мэрыдыянаў на экватар, з поўначы і поўдня на захад і ўсход. Трохі пазьней, на зьліце 19-га і 20-га стагодзьдзю, калі чалавецтва пачынала, будзем спадзявацца не канчаткова, разьвітвацца з нармальнасьцю на карысьць ненармальнасьці, Фердынанду дэ Сасюру заставалася толькі дааформіць зьнішчальны дуалізм у бінарны апазыцыі і запустыць гэты механізм у свабоднае плаваньне. У 20-м стагодзьдзі, веку дэмакратыі, палірнасьць сталася асновай ня толькі тэорыі культуры, філязофіі і мовы, але таксама спрычынілася да выкарыстаньня ва ўсіх гэтых сфэрах старога, але ўдасканаленага, лацінскага *divide et impera* – дзятлі і ўладар.

Найбольш у мастацтве падмены паняткаў адзначыўся менавіта бальшавізм. Называньне рэчаў не сваімі імёнамі, вынаходніцтва новых тэрмінаў, а часам поўная замена паняткаў месцамі, былі галоўнымі мэханізмамі гэтай сыстэмы. Савецкі дысьдэнт Эдуард Кузьняцоў заўважыў, што сацыялізм патрабуе ад чалавека зусім няшмат – усяго толькі палюбіць тое, што нармальны чалавек ненавідзіць, і ўзьненавідзець тое, што нармальны чалавек любіць. Зьдзіўляе ня столькі бальшавіцкае авалоданьне сродкамі навамовай, колькі ўменьне з дапамогаю бінарнасьці адмежавацца ад усяго, нават ад сваёй першаасновы. Такім чынам бальшавікі і іхнія сёньняшнія паслядоўнікі, спрабуюць прывучыць нас да таго, што бальшавізм і камунізм, камунізм і сацыялізм, сацыялізм і марксізм, марксізм і культурніцкі марксізм, культурніцкі марксізм і новагістарыцызм, новагістарыцызм і культурніцкі штуды – гэта ўсё розныя рэчы, у той час, як усё з вышэй названых, гэта ўсяго толькі сынонімы адной і той самай зьявы. Зьдзіўляе лоўкасьць бальшавіцкіх ідэялягаў ва ўмелым, амаль фокусьніцкім, адмежаваньні ад нацыянал-сацыялістычнай Нямецчыны, адзінай па-сапраўднаму братэрскай краіны. А ў сапраўднасьці Трэці Рэйх

адрозьніваўся ад СССР нікім не італьянскім фашызмам і нават не інтэрнацыяналізмам (які ў СССР пагас на першай стадыі станаўленьня), а толькі, і выключна, пануючай нацыяй, што ўрэшце і прывяло блізьнячыя сыстэмы да збройнага супрацьстаяньня.

Пасля Другой сусьветнай вайны стала цалкам зразумела, што не існуе такіх паняткаў, якіх немагчыма было б падмяніць. Сёньня мы ўжо не ў стане **адрозьніць** мадэрнізм у філязофіі ад мадэрнізму ў літаратуры, Крамля ад расейскага народу, правоў чалавека ад дыктату мяншыняў, лібэралізму ад лібэртарьянізму, постмадэрновага дэканструкцыянізму ад Гегелеўскага постмадэрнізму, правых (якія называюць сябе левымі) ад левых (якія называюць сябе правымі), быццам бы капіталістычнага ЗША ад нібыта камуністычнага Кітаю, свабоды слова ад паліткарэктнасьці, а горкай праўды ад мовы нянавісьці. З другога боку, мы ня ўмеем заўважаць **цэласную аднасьць** формы і зьместу, Маркса і Фройда, эраса і танатаса, Парменіда і Геракліта, урэшце, глябалізацыі і мультыгенацыду культуры.

Не разумеючы розьніцы і адзінства паміж вышэй згаданымі, нашыя высілкі па дэвадзеньні простых нюансаў паміж адноснай бяшкоднасьцю расейскай мовы ў побыце і адназначнай фатальнасьцю расейскай мовы ў кантэксьце беларускай літаратуры, „размаўляньнем” па-беларуску і „думаньнем” па-беларуску, урэшце, народам і нацыяй, і шэрагам іншых пытаньняў штодзённага, беларускага дыскурсу, зьяўляецца ўсяго толькі практыкаваньнем па дыялектыцы. Без разуменьня, што мы жывем у сьвеце ілюзіяў, насаджаных свабоднымі і несвабоднымі мэдыямі, без усьведамленьня, што нашая мова ня ёсьць нашая мова, незалежна ад таго, ці размаўляем мы па-беларуску, расейску ці па-ангельску, нашае змаганьне за лепшую будучыню зьяўляецца спробаю плаваньня ў дрыгве. У выніку ўсе нашыя памкненьні заканчваюцца на боўтаньні ў ідэялягічных тропях і філязафічна-палітычных клішэ. Праводзячы час на банальных спрэчках, мы марнуем свой патэнцыял, замест праектаваньня будучыні капаемца ў мінулым, спрабуем зразумець сучаснае праз йнулае, замест таго, каб, урэшце, у духу Ніцшэ, угледзіць мінулае ў сучасным...

Хоць выйсьці з гэтага заганнага кола, здаецца, амаль немагчыма, то выхад усё ж такі ёсьць і нават не адзін, а цэлых тры. Першае – мы можам **навучыцца чытаць навамову наадварот** і заўважыць, што другасная падмена паняткаў амаль заўжды прыводзіць нас на кругі свая. Гэты спосаб аднак ня самы надзейны, бо ня ўлічвае магчымасьці блефу. Другое – мы можам вярнуцца да карэньняў, да часу калі дабро было нашым дабром, а зло было злом у нашым разуменьні – „**Бога хвалі, але і чорта не гняві**”. Выйсьце прывабнае, але перапоўненае перашкодамі. Трэцяе – магчыма найбольш амбіцёзна, але і найбольш трывала – спрабаваць пераназваць усё **сваімі новымі імёнамі**. Як казаў Канфуцыў, каб зьявіць краіну трэба змяніць паняткі. Зьмена гэтай павіна, вядома, адбывацца як з усьведамленьнем першакрыніцы, так і з улікам зробленых фальсыфікацыяў.

* * *

Пачынаючы з гэтага нумару, у дадатак да “Вестак й Паведамленьняў” будзе выходзіць нерэгулярнік пад назваю “**Рубікон**”. Працягваючы справу „Органу Беларускага Антыбальшавіцкага Фронту”, мы сымбалічна ўзнаўляем працу пасляваеннага часапіса “Змаганьне” і гэтым самым пераймаем эстафэту барацьбы за непадзельную цэласнасьць моцна параненага **індывідуэлюма**... Сьвядомыя бяскрайняга маштабу праблемы, але і не пазаўленыя пачуцьця гумару, заклікаем нашых будучых чытачоў, аднадумцаў і прыхільнікаў, узяць у новым годзе тост за нечаканы посьпех нашай безнадзейнай справы! ✪

Амэрыка бязь межаў

Віталь ЗАЙКА

Калі я навучаўся па праграме магістар-ступені па бібліятэчных ды інфармацыйных навук, дык па адным з курсаў трэба было абраць нейкую ўстано-ву і наведць яе, азнаёміцца з праграмаю справаводства і архіваў. Выпадкова тады гэтова ўстаною стала для мяне Фундацыя Форда, дабрачынная арганізацыя з штаб-кватэраю, што займае вялізны гмах у Нью-Ёрку на 42-й вуліцы. Тады запомнілася, як складана было патрапіць усярэдзіну — узгадняць візыт, чакаць пакуль адказная асоба сустрэне пры ўваходзе, паказваць свой дакумэнт (абавязкова з фатаздым-кам!), каб атрымаць часовы пропуск-налепку на наведаньне арганізацыі. Чаму я зьвяртаю ўвагу на гэтыя рэчы, чытач неўзабаве даведзецца.

Як і кожная іншая краіна, Злучаныя Штаты Амэрыкі маюць, па вызначэньні, сувэрэнэтэт над тэрыторыяй, што знаходзіцца ў ейных межах. Гэты сувэрэнэтэт і межы краіны ахоўваюцца, прынамсі намінальна, на паперы, службаю памежнага кантролю і берагавой аховы краіны. Падмацаваны гэты сувэрэнэтэт арміяй ЗША, ваенна-паветранымі й ваенна-марскімі сіламі, Фэдэральным Бюро Разглядаў (фэдэральнай паліцыяй), а таксама мясцовай паліцыяй, судамі, турэмнай сыстэмай і г.д. Здаецца, усё выглядае слушна — папярэднікі пакінулі сёнешнім амэрыканцам сыстэму, якая, гораі ці лепей, выконвала сотні гадоў свае функцыі. Я ня мог і ўявіць сабе тады, калі наведваў праз належныя працэдурны кантролю Фундацыю Форда, а потым напісаў па выніках некалькіх візытаў рэфэр-справаздачу (аізнку атрымаў, дарэчы, А+), што гэтая самая Фундацыя, у якую ня так проста патрапіць, перасекчы межы яе маёмасьці — зьяўляецца адным з наймагутнейшых асяродкаў па размываньні й разбурэньні сувэрэнэтэту ЗША, імкнецца, фактычна, скасаваць дзяржаўныя межы краіны. І Фундацыя гэтая, што варочае сотнямі мільёнаў даляраў, не адзіная ў сваім імкненьні паставіць пад сумніў сувэрэнэтэт ЗША, прыраўняць нелегальных імігрантаў да грамадзянаў ЗША ва ўсіх сфэрах. Поплеч з Фундацыяй Форда на ніве зьнішчэньня сувэрэнэтэту сваёй краіны працуюць такія кіты ў галіне дабрадзейства, як Фундацыя Макартура, сорасаўскі Інстытут Адкрытага Грамадства, Фундацыя Рафэлера ды шэраг іншых.

Як вядома, цэльнасьць і недатыкальнасьць дзяржаўных межаў — ёсьць адною з падвалінаў сувэрэнэтэту кожнай краіны, і яна выконвае кардынальную ролю ў вызначэньні тоеснасьці нацыі й краіны, у яе жыцьці, бяссьпецы, будучыні. Тое, за што выступаюць безадказныя і радыкалізаваныя правадыры фондаў і фундацыяў, авуарамі якіх ёсьць мільярды не абкладзеных падаткамі даляраў, зрабіла б, і ўжо робіць, мяжу ЗША ўмоўнай лініяй на мапе, перасекчы якую можа па сваёй прыхамаці любы жыхар плянэты, а хіба й галяктыкі ды ўсяго сусьвету.

Небясьпечная для амэрыканскага сувэрэнэтэту тэндэнцыя па зьмяненьні палітыкі, а нават і ўсёй філязофіі ў галіне іміграцыі, пачалася ў 1960-я гады з агульнай радыкалізацыяй пэўных, і далёка ня самых гаротных, слаёў грамадства. Пад уплывам руху за грамадзянскія правы і з удзелам лібэральных юрыстаў і заканадаўцаў у 1965 годзе былі скасаваныя квоты на іміграцыю з краінаў трэцяга сьвету, што радыкальна зьмяніла склад легальнай іміграцыі й паўплывала на іміграцыю нелегальную. Паўстаў радыкальны рух за “адкрытыя межы”. Заўсёды існаваўшая нелегальная іміграцыя праз пратэрмінаватыя візы і праз Мэксіку стала падвышацца ў арытмэтычнай прагрэсіі. Затым у 1986 годзе нелегалам была дараваная амністыя (т. зв. Акт аб Іміграцыйнай Рэформе й Кантролі-86).

Замест кантролю, гэтая мера прывяла да падвышэньня нелегальнай іміграцыі ўжо ў геамэтрычнай прагрэсіі, з рэзкім

паскарэньнем. Не адставала і легальная іміграцыя, кантроль над якою па сваёй непрадуманасьці й адвольнасьці мала чым розніцца па выніках ад браку кантролю над нелегальнай іміграцыяй. За гады, што прайшлі пасья апошняй іміграцыйнай амністыі і да цяперашняга памкненьня адміністрацыі Абама правесць новую амністыю, колькасьць нелегальных імігрантаў, якіх у агульнапрынятых мэдыях сарамліва называюць “недакумэнтаванымі”, вырасла ў 10 разоў, з 2-2,5 млн. у 1985 годзе да 20-25 млн. сёньня. Раптоўна зьявіліся цэлыя масіўныя групы кампактна пражываючых замежнікаў, што шчыра і адкрыта працягваюць на першым месцы ляляльнасьць ня Злучаным Штатам, а сваёй этнічнай групе ці рэлігіі. Пры гэтым адсотак традыцыйна дамінуючай этнічнай групы ЗША, белых негішпанскіх амэрыканцаў, зьменшыўся з 80% да 63%. Прадказваецца, што празь некалькі дзесяцігодзьдзяў гэтая этнічная група, што сфармавала і вызначыла палітычную і эканамічную сыстэму, дзяржаўны лад і культуру краіны, будзе складаць менш паловы насельніцтва краіны. Ня выключана, што этнічныя групы, якія дасюль не змаглі або не пажадалі інтэгравацца ў амэрыканскае грамадства, простаю сілаю сваёй колькасьці змогуць перайначыць усе тыя падваліны, якія заклалі айцы-заснавальнікі ЗША. Сёньня няясна, якія вынікі можа прынесць ўжо ў гэтым стагодзьдзі існуючая дэмаграфічная тэндэнцыя, але Фундацыя Форда і яе фундацыі-калэгі нястомна, не шкадучы сродкаў працуюць на хуткае набліжэньне гэтай няпэўнай будучыні. Яны, безумоўна, перакананыя — вынікам іхных захадаў будзе ня што іншае, як расавая гармонія, рай этнасаў, роўнасьць і сяброўства. Рэальна гэ-та можа стаць нечым супрацьлеглым.

Шлях да сваёй прыгожай мары Фундацыя Форда, створаная ў 1936 годзе Эдсэлам, сынам славутага Гэнры Форда, пачала ў 1950-я гады, калі паступова аддзялілася ад кампаніі Форд-Мотар і стала займацца гуманітарнымі праектамі, сярод якіх было стварэньне грамадзкага тэлебачаньня ПіБіЭс, дэ-цэнтралізацыя грамадзкіх школаў, падтрымка такіх аўтараў як Дж. Болдўйн, Флэнары О’Конар, Э. Э. Камінз, Сол Бэлаў, Маргарэт Мід. І гэтая падтрымка было надрэнная.

Пад кіраўніцтвам лібэра-дэ-сыдэнта МакДжорджа Банды Фундацыя стала падтрымліваць этнічныя і леварадыкальныя арганізацыі, такія як Ліга Злучаных Лацінаамэрыканскіх Грамадзянаў (LULAC, ЛУЛАК), Нацыянальная Асацыяцыя Спрыяньня Прагрэсу Каляровага Насельніцтва (НААСР, НАСПКН) і Амэрыканскі Зьвяз Грамадзянскіх Свабодаў (ACLU, АЦЛУ). Прычым, калі ў пачатку 1960-х гг. ЛУЛАК была арганізацыяй амэрыканскіх грамадзянаў-лацінаамэрыканцаў сярэдняе клясы, што падтрымлівала асіміляцыю ў амэрыканскае грамадства і ангельскую мову, як адзіную нацыянальную, дык цяпер яна не прытрымліваецца ніводнага з гэтых пунктаў і адкрыта патрабуе легалізацыі нелегальных імігрантаў й дзяржаўнага статусу для гішпанскай мовы. У 1967 годзе на грошы Фундацыі Форда была створаная Мэксіканска-Амэрыканская Фундацыя Легальнай Абароны і Адукацыі (МАЛДЭФ). Мэтаю яе дэкларавалася юрыдычная абарона мэксіканцаў у ЗША, але МАЛДЭФ адразу зрабілася начыньнем палітычнага і этнічнага актывізму, стала кансультаваць мэксіканцаў, як пазьбегчы прызыву моладзі ў войска, як перакройваць адукацыйныя і выбарчыя акругі, каб лягчэй абіраць сваіх сябраў у прадстаўнічыя ворганы. У 1973 г. штаб-кватэра МАЛДЭФ перанеслася з Сан-Антонія (Тэхас) у Вашынгтон, дзе зручней лябіяваць інтарэсы гішпанамоўнай меншасьці. Асноўнымі напрамкамі дзейнасьці, шчодра фінансаванымі Фундацыяй Форда, сталі дзвухмоўная адукацыя, барацьба супраць дэпартацыяў нелегальных імігрантаў і абарона іхных уяўных правоў. З часам МАЛДЭФ, дзякуючы грошам Форда, стала выкручваць рукі мясцовым управам адукацыі, навязваючы праз пасьпяхова судовыя справы свае праграмы, сваіх прадстаўнікоў і сваю стратэгію адукацыі. Далей — болей: пад уплывам МАЛДЭФу і падобных структураў, як,

напрыклад, Нацыянальная Рада Ла-Раса (НРЛР), НААКП – дзяцей нелегалаў сталі запісваць у школы, самым нелегалам – даваць сацыяльную дапамогу. Шэраг штатаў стаў дазваляць нелегалам атрымліваць картку правоў кіроўцы, а таксама прымаць, як легальны дакумэнт, мэксіканскія “матрыкулы”-карткі, выдадзеныя кансулятамі Мэксікі ў ЗША. Гэтая дзейнасьць была скіраваная на ліквідаваньне розьніцы паміж легальнымі рэзідэнтамі ЗША і нелегаламі. У выніку стымулы для незаконнага пранікненьня ў краіну значна павялічыліся, адпаведна павялічылася і колькасць нелегалаў. Пры неадэкватнай і слаба фінансаванай абароне межаў трапіць у адзіную звышдзяржаву сьвету стала досыць проста, значна прасцей, чым у якую Ўганду або, не раўнуючы, у КНДР.

Асабліва шумным прапанэнтам “адкрытых межаў” стаў АЦЛУ. Мясцовыя аддзелы АЦЛУ існуюць амаль ва ўсіх штатах, ажыццяўляюць маніторынг парушэньняў правоў “добрых” этнічных групаў. То бок усіх, акрамя белых амэрыканцаў. Стараньнямі АЦЛУ былі спыненыя зьяньце адбіткаў пальцаў незаконных імігрантаў і перапыненае супрацоўніцтва фэдэральных і мясцовых праваахоўных структураў. АЦЛУ нават супраць дэпартацыі імігрантаў, зьдзейсьніўшых злачынствы на тэрыторыі ЗША. Гэтая арганізацыя робіць усё, каб застымуляваць схему “якарных дзяцей” – калі нелегалы нараджаюць у ЗША дзіця, і потым самая легалізуюцца на падставе статусу дзіцяці, як аўтаматычнага амэрыканскага грамадзяніна. Дзіця-“якар” трымае бацькоў, а пасья дапамагае перавезьці дзядулю з бабуляй, дзядзьку зь цёткаю, кузынай і тады ўвесь клян.

Маючы каманды дасьведчаных юрыстаў, добра аплочаных грашымі Форда ды іншых фундацыяў, МАЛДЭФ, АЦЛУ, НАСПКН, Ла-Раса звычайна перамагаюць у справах супраць прыватных асобаў, дзяржструктураў і мясцовых ворганаў улады, што часьцяком ня маюць досьведу судовых ходаньняў у справах, зьвязаных з расай, рэлігіяй, этнічнасьцю, і юрысты ў якіх ніжэйшага рангу па прафэсіяналізме, малааплочваныя, пасьўныя і фармальна выконваючы свае функцыі.

На дадзеным этапе ўсе гэтыя арганізацыі, якія сьмела можна назваць падступнымі і антыамэрыканскімі, кіруюць сваю ўвагу на т.зв. “іміграцыйную рэформу” – змаганьне за ліквідацыю апошніх перашкодаў на шляху да зьнішчэньня сувэрэнітэту ЗША над сваёй тэрыторыяй і сваімі дзяржаўнымі межамі. Праграма мінімум для эгаістычных і, не пабаюся гэтага слова, расісцкіх этнакратаў з гішпанскіх ды чорных арганізацыяў – выбарчыя правы для нелегалаў, паскораны шлях да поўнай легалізацыі, замацаваньне адкрытых межаў, праз якія бескантрольна мог бы праходзіць рух вялікіх групаў насельніцтва, натуральна ў асноўным неэўрапейскага паходжаньня. Праграма максімум гэтых этнакратаў разам з кіраўнікамі Дэмакратычнай партыі ЗША – незваротна зьмяніць дэмаграфічнае становішча ў краіне праз імпарт электарату Дэмпартыі, ягоную аўтаматчыную легалізацыю, стварэньне ўмоваў, калі чыста дэмаграфічна перамога Рэспубліканскай або якой іншай, акрамя Дэмакратычнай, партыі будзе проста немагчымая. Пры сталым прытоку новага неэўрапейскага насельніцтва, пры недасканалай сёнешняй сыстэме грамадзкіх школаў, пры індэктрынуючых лявацкіх школьных праграмах, пры што раз мацнейшым антыамэрыканізме ў школьных падручніках, пры растучай пагардзе да белага насельніцтва (і самапагардзе ягоных прадстаўнікоў), пры прапагандзе змаганьня сацыяльных клясаў Амэрыка, якую бачылі айцы-заснавальнікі ЗША, і якую збудавалі па іхных плянах пакаленьні імігрантаў з Эўропы – перастане існаваць. Што прыйдзе на ейнае месца – ня ведае ніхто.

Гэта можна называць алярмізмам, можна – паранояй, фальшывым прароцтвам або проста трызьненьнем, але Амэрыка бязь межаў мае рэальны шанец стаць не краінай, у якую будуць імкнуцца патрапіць, а наадварот – краінай, зь якой трэба будзе ўцякаць. ✱

Тытулаваньня

Ці варта называць тыранаў іхнымі гучнымі тытуламі?

Я. ЗАБАЛІНСКІ

Як правіла, дыктатары прагнуць быць прызнанымі легітымнымі дэмакратычна абранымі кіраўнікамі сьвету. Нядаўна прачытаў гісторыю аб тым, як на сэсіі Генэральнай асамблеі ААН у 2002 годзе тагачасны кіраўнік Арганізацыі Вызваленьня Палестыны Ясер Арафат шчаміўся як мага бліжэй падыйсьці да прэзыдэнта ЗША Джорджа Буша, каб зрабіць зь ім фатаздымак. А дзярскратар Колін Паўэл літаральна выконваў ролю шчыта, адліхваючы Арафата, калі Буш ішоў па калідоры Генэральнай асамблеі.

Летась прэзыдэнт Злучаных Штатаў Барак Абама, выступаючы ў ААН, назваў галоўнага аяталу Ірану Алі Хаменеі “вярхоўным лідэрам”. Ці было неабходна называць яго такім тытулам? Тыя, хто кантралююць Іран, могуць клікаць яго так, але ці варта дэмакратычным кіраўнкам у сьвеце так рабіць?

Пасьляючы сваё віншаваньне з Наўрузам (Наўруз – пэрсіцкі Новы год) Абама слаў яго “народу і лідэрам” Ірана. Ён таксама назваў краіну “Ісламскай Рэспублікай Іран”, як яе называюць іранскія мулы.

Джон Болтан, амбасадар ЗША ў ААН пры Джорджу Буш-малодшым, даў тако тлумачэньне. Іран называюць “Ісламскай Рэспублікай”, калі хочучь падлізацца да кіраўніцтва гэтай краіны. Што піхае Абама на такія выказваньні? Болтан лічыць, што дыпляматыя і кіраваньне краінай часта патрабуюць вытрымкі, прытворства і абману. У пэўных умовах можа і можна назваць Алі Хаменеі “вярхоўным лідэрам”. Калі гэта дапаможа ўтрымаць Іран ад стварэньня ядзернай зброі, то хай называе. Але калі гэта незаслужаная пашана, то гэта зьяняга для нас усіх. Бо вядома, іранскі рэжым адзін з тых, што карае дзяўчат закідваньнем камянямі, калі яны “саграшылі” стаўшы ахвярамі групавога згвалтаваньня.

Джон Болтан таксама зьвяртае ўвагу, што ў ААН урад можа называць краіну, што ён рэпрэзэнтэе, як заўгодна. Яны атрымаюць такое імя на таблічцы ў залі паседжаньняў, якое захоўваецца. Але ўрады краінаў сьвету не абавязаныя прытрымлівацца гэтых правілаў. Ён сам, напрыклад, ніколі не казаў у ААН “М’янмар”, а толькі “Бірма”. Нагадаю, што пасья захопу ўлады ў Бірме ў 1980-я гады мясцовая хунта зьмяніла назву краіны з “Бірма” на “М’янмар”. Дэмакратычная апазыцыя працягвала называць сваю краіну Бірмай. Урад ЗША разам зь імі казаў “Бірма”. Праўда апошнім часам можна ўжо пачуць і назву “М’янмар”. Яна ўжываецца ў якасьці заахвочваньня хунты да далейшых дэмакратычных зьменаў, якія тая пачала рабіць.

Хочацца ўзгадаць тут упартае называньне расейцамі Беларусі Беларусіей, а ў ангельскім варыянце яны аддаюць перавагу Belorussia, а не Belarus. У іх гэта нясе адценьне пагарды да краіны і народу.

Дыктатары і тыраны па ўсім сьвеце прагнуць высокіх тытулаў і прызнаньня, але дэмакратыі маюць для іх свае назвы і звароты. А калі часам і ўжываюць дыктатарскія саманазовы, то толькі ў якасьці заахвочваньня да лібэрызацыі і дэмакратычных пераменаў. Тут можна ўзгадаць і Гуга Чавэса з Вэнэсуэлы, якога называлі “прэзыдэнцкім дыктатарам” ці “strongman”.

Дарэчы, іранскі “вярхоўны лідэр” не адзіны ў сьвеце. Такі ж самы тытул мае паўночна-карэйскі дыктатар Кім Джон-ун. І я думаю, што ўрадоўцы ЗША не зьвяргаліся да яго так, бо ніякімі пераменамі ў Паўночнай Карэі і ня пахне.

Лібійскі дыктатар Муамар Каддафі хоць і заставаўся ўсё жыцьцё ў званьні вайсковага палкоўніка, але меў іншыя гучныя тытулы: “Брацкі лідэр і правадыр Лібійскай рэвалюцыі” і “Правадыр Вялікай рэвалюцыі 1-га верасьня Сацыялістычнай Народнай Лібійскай Арабскай Джамахіры”.

Даўнавата не зьяўляліся імператары. Апошняга скінулі ў 1979 годзе ў Цэнтральнай Афрыцы. А ў Этыёпіі ад 1930 да 1974

году правіў імператар Гайле Селасіе (Haile Selassie), поўны тытул якога быў “Яго Імператарская Высокасць, Заваёўваючы Леў Племени Іуды, Кароль Каралёў Этыёпіі, Выбраннік Бога”.

Каб паказаць свае адносіны да пэўных кіраўнікоў, можна пазьбягаць тытулаў увогуле і казаць проста “спадар”. У Саўдаўскай Арабіі існуе незьлічона колькасць нашчадкаў караля. Высокапастаўлены прадстаўнік мінулага рэспубліканскага Белага дому, каб не заахочаваць усю гэтую саўдаўскую сыстэму, вырашыў не называць усіх гэтых людзей “прынцамі” і “іхнымі высокасцямі”. Калі яму прадставілі саўдаўскага міністра замежных справаў, ён толькі сказаў: “Добры дзень, спадар міністар! Вельмі рады Вас бачыць.” Амэрыканскі прэзыдэнт Ліндан Джонсан мог няправільна вымаўляць імёны тых лідэраў, што яму не падабаліся. Таксама рабіў і Джордж Буш-бацька, называючы Садама Гусэйна няйначай як “Садом”.

Усё гэта я вяду да таго, што называючы ўзурпатару ўлады імёнамі, якія ім падабаюцца, мы падвышаем іхнюю легітымнасьць. І тут трэба быць вельмі ўважлівымі.

Як тут не ўгадаць Аляксандра Лукашэнку, які прагне быць

прызнаным у сьвеце дэмакратычным прэзыдэнтам Беларусі. Калі яго называюць “прэзыдэнтам” замежныя дыпляматы, палітыкі ці вядучыя праграмаў навінаў, гэта яшчэ неяк можна зразумець і растлумачыць. Па сваёй наўнасьці яны, магчыма, думаюць, што такім чынам дыктатара можна ўлагодзіць і падштурхнуць да дэмакратычных пераменаў. Але калі так яго называюць прадстаўнікі т. зв. апазыцыі і журналісты апазыцыйных мэдыяў, то апраўданьняў тут няма. Гэтыя дзеячы ня могуць быць у апазыцыі, калі дапамагаюць легітымацыі дыктатара.

Безумоўна, вельмі цяжка сфармуляваць нейкія цвёрдыя правілы, як трэба называць дыктатараў і тыранаў. Дэмакратычныя дзяржаўныя дзеячы павінны, відаць, кіравацца сваімі інтуіцыяй і пастаўленымі мэтамі. Але яны павінны заўсёды памятаць – ніякіх незаслужаных почасьцяў, ніякіх тытулаў за так.

А нам, беларусам, у выбары тытулаў для Лукашэнкі трэба найперш кіравацца сваім сумленьнем і ніколі не забываць забітых і пакалечаных ахвяраў рэжыму, лік якім ідзе ўжо на тысячы. ✘

Українські “epic split”

Віталь ВОРАНАЎ

Апошнім часам пра Ўкраіну гаварылася нямаля. Паўднёвая суседка Беларусі змагла здзівіць ня толькі нас, але фактычна ўвесь сьвет. Аднак, нягледзячы на станоўчыя рысы, якія праявіліся падчас Эўрамайдану, разам зь ім на паверхню павылазілі ўсё тыя самыя старыя, не вылечаныя баячкі. Апрача украінскай вальналюбівасці, народнай рашучасці, нацыяналістычных і незалежніцкіх настрояў, Украіна паўстала перад сьветам як краіна, якая ўсё яшчэ моцна разарваная на заходня-паўночную і ўсходня-паўднёвую часткі, краіна, у якой палітычныя хваляваньні ўшчыльную зьвязаныя з

Кіеў

алігархічнымі інтарсамі і грашовымі ўліваньнямі, краіну, у якой адроджаная анархія сталася неад’емнай часткай палітычнага краявіду. Украінцы ізноў выйшлі на Майдан, нават незважаючы на татальную паразу пераможцаў памаранчавай рэвалюцыі і іхную няздольнасьць правядзеньня грунтоўных рэформ, хоць бы ў сфэры ўсёпаглынаючай украінскай карумпанасці грамадзкага жыцця. Амаль дзесяць гадоў таму апазыцыя сталася вярхушкай, а ўсё астатняе зьбольшага па Орўэлу...

У Эўрамайдане ёсьць аднак некалькі цікавых адрозьненняў ад папярэдняга Майдану, якія трэба ўзяць на заметку і нам беларусам. Што ўражае больш за ўсё, дык гэта амаль поўная дэзінфармаванасьць украінцаў наконт палітычна-сацыяльнай сытуацыі ў самім Эўразьвязе. І гэта пры тым, што маса ўкраінцаў бывае, падарожнічае, працуе або стала жыве ў розных краінах Эўразьвязу, а дакладней, у Эўраштатах, якія да яго прыналежаць. Ствараецца неад’емнае ўражаньне, што ў сваіх памменьнях украінцы арыентуюцца не на сёньняшні ЭўраССР, а на Эў-

разьвяз са злomu стагодзьдзяў, ну ці хоць бы на той, да ўваходжаньня ў жыцьцё Лісабонскай дамовы, якая дэ факта скасавала незалежнасьць паасобных краінаў і на афіцыйным узроўні пераўтварыла слухную ідэю эўрапейскай інтэграцыі ў сацыялістычна-бюракратычную ўтопію. Тым больш, асабліва для кожнага, хто ведае Эўразьвяз знутры, сьмешнымі гучаць прамовы пра цывілізацыйны выбар, дэмакратычныя вартасці, правы чалавека і ўвесь астатні, яшчэ не цалкам дэактуалізаваны, але ўжо добра стузаны і зашмальцаваны вясклавы букет.

Сказанае найлепш сымбалізуюць фатаздымкі, амаль як з папулярнай у свой час сацсет-сэрыі “Вось як нас уяўляюць іншыя, а вось як мы бачым самі сябе”. Украінцы імкнуцца да чысьціні, даслоўнай і мэтафарычнай, да празрыстасці грамадзка-палітычна-эканамічнага жыцця, але з-за неўсьведамленьня

Лёндан

поўнай карцінкі адклікаюцца да сымболікі, якая, хоць і не зусім каб даўно, але ўжо састарэла. У сучасным сьвеце год гэта шмат, а чатыры гады гэта ўжо эпоха. Вось гэта нам і трэба браць на заметку ў першую чаргу.

Баюся, што слухныя памкненьні ўкраінцаў у чарговы раз могуць разьбіцца аб сыяну бязьлітаснай рэчаіснасьці. Горкі досвед замены сьвіньняў пры карыце нашыя суседзі засвоілі правільна, але надзеі на вырашэньне ўнутраных праблемаў з дапамогаю замены аднаго пана на другога могуць скончыцца для іх як ў беларускай прыказцы: ад пекла адарваўся й да раю не дастаўся.

Іншая вельмі цікавая тэндэнцыя заўважная на Ўкраіне – гэта відавочнае, хоць часам і па сінусоіднай, перасоўваньне ад дэмакратыі да аўтарытарызму, такое своеасаблівае вяртаньне ў Эўропу міжваеннага пэрыяду, што па іроніі лёсу, ставіць Беларусь у прагрэсіўным авангардзе. Але гэта ўжо іншага артыкулу. ✘